

Departament de Geografia
Curs 1994-1995

Programa de l'Assignatura

**LA BARCELONA METROPOLITANA: DINÀMIQUES TERRITORIALS,
PLANEJAMENT I POLÍTQUES PÚBLIQUES**

Prof. Oriol Nello

Objectiu

L'objectiu del curs és proporcionar elements de coneixement i reflexió sobre la realitat urbana barcelonina, en la seva concepció metropolitana. Per fer-ho, s'analitzaran tant les dinàmiques territorials que afecten la regió metropolitana (pel que fa a la població, les activitats productives, els serveis, la mobilitat i els grups socials) com el planejament urbanístic i les polítiques desenvolupades des de l'Administració.

Estructura

El curs es desenvoluparà d'acord amb el programa adjunt. El programa consta de 12 temes, dels quals:

- 2 tenen un caràcter introductori (condicionants físics i delimitació)
- 5 es refereixen a les dinàmiques territorials en curs
- 3 es refereixen a l'evolució recent del planejament
- 1 analitza la qüestió del govern metropolità
- 1 tracta de l'inseriment de la metròpoli en el marc europeu i mundial

Format

El curs consta de 12 setmanes, durant les quals es realitzaran dues classes de 1h.30' (dimarts i dijous). Cada una d'aquestes setmanes correspondrà a un dels temes inclosos en el programa. En la primera sessió (dijous) el professor realitzarà una exposició referent al tema; en la segona sessió (dimarts) es farà a classe una pràctica sobre el mateix basada en l'exposició i les lectures que es facilitaran.

Hom ha previst, així mateix, diverses visites: a la mostra "Cerdà, urbs i territori" a l'IEMB, si és possible, a la seu de les entitats metropolitanes. Així, salvat imprevistos, el programa es desenvoluparà d'acord amb el calendari següent:

Dimarts	Dijous
11/X Presentació del curs	13/X El medi físic (classe)
18/X El medi físic (pràctica)	20/X La delimitació (classe)
25/X La delimitació (pràctica)	27/X La població (classe)
1/XI [festiu] La població (pràctica)	3/XI Les activitats productives (classe)
8/XI Les activitats productives (pràctica)	10/XI Els serveis (classe)
15/XI Els serveis (pràctica)	17/XI La mobilitat (classe)
22/XI La mobilitat (pràctica)	24/XI La segregació social (classe)
29/XI La segregació social (pràctica)	1/XII Visita guiada a la mostra "Cerdà, urbs i territori"
6/XII Festiu	8/XII El planejament, 1953-1979 (classe)
13/XII El planejament, 1979-1992 (classe)	15/XII visita a l'ITEMB
20/XII El planejament 1992-... (classe)	22/XII Visita a l'Oficina del Pla Metropolità de Barcelona
10/I El govern de la ciutat (classe)	12/I El govern de la ciutat (pràctica)
17/I La RMB a Europa (classe)	19/I La RMB a Europa (pràctica)
23/I Inici període exàmens	

Lectures

Per cada tema es suggerirà l'oportuna bibliografia i es repartiran tres lectures obligatòries. La realització d'aquestes lectures serà requisit imprescindible per poder efectuar les pràctiques i l'examen final.

Avaluació

L'avaluació del curs es farà sobre les dotze pràctiques (que seran lliurades, relligades, el dia 24 de gener) i un examen final, el dia i l'hora del qual s'anunciaran oportunament.

Programa

1. **El medi físic: un espai mediterrani, fragmentat i extraordinàriament humanitzat**
 - 1.1. La situació respecte els conjunts català, peninsular, mediterrani i europeu
 - 1.2. Les grans unitats estructurals: corredors i barreres
 - 1.3. El clima, les aigües, la vegetació i els recursos: un medi alterat i fràgil
 - 1.4. Conclusió: potencialitats i limitacions de l'espai metropolità barceloní
2. **La Barcelona metropolitana: una delimitació problemàtica**
 - 2.1. La integració del territori metropolità: una xarxa de xarxes, una ciutat de ciutats
 - 2.2. El cor del sistema: la ciutat central
 - 2.3. El continu urbà: la ciutat metropolitana
 - 2.4. L'espai funcional: la ciutat regió
3. **Les dinàmiques territorials (I). La població: aturada del creixement i augment de la mobilitat interna**
 - 3.1. La població a la RMB: una metròpoli densament i irregularment poblada
 - 3.2. L'estancament del creixement demogràfic: esgotament d'un cicle demogràfic expansiu
 - 3.3. Les components del creixement: atonia del creixement natural i de les migracions externes
 - 3.4. L'increment de les migracions internes: mobilització de la població
4. **Les dinàmiques territorials (II). Les activitats productives: periferització selectiva**
 - 4.1. La localització de les activitats industrials: importància quantitativa i qualitativa de la ciutat central
 - 4.2. La «desindustrialització»: una davallada relativa
 - 4.3. La «relocalització» de la indústria: una descentralització selectiva
 - 4.4. L'impacte social de la reestructuració productiva: polarització social, increment de la mobilitat i l'anur
5. **Les dinàmiques territorials (III). Els serveis: difusió del terciari "banal", concentració del terciari "estratègic"**
 - 5.1. La distribució territorial dels serveis
 - 5.2. Els serveis personals: difusió sobre el territori metropolità
 - 5.3. El terciari estratègic: concentració a la ciutat central
 - 5.4. Les conseqüències econòmiques i socials de la localització dels serveis: competitivitat, terciarització i mercat laboral
6. **Les dinàmiques territorials (IV). La mobilitat: creixement continuat fruit de la integració metropolitana**
 - 6.1. Les infraestructures: una xarxa viària en expansió i un transport públic subalterm
 - 6.2. Els fluxes: magnitud i direcció; de la radialitat a l'ortogonalitat?
 - 6.3. La mobilitat obligada: reducció de l'autocontenció territorial i allargament dels viatges
 - 6.4. La mobilitat no obligada: avenç cap a l'ortogonalitat
7. **Les dinàmiques territorials (V). La segregació territorial: expressió de les desigualtats socials**
 - 7.1. El mapa metropolità de la renda: la segregació territorial dels grups socials
 - 7.2. Els mecanismes de selecció social: sòl, habitatge, imatge i percepció del territori
 - 7.3. La qüestió de l'habitatge: déficits i creixements diferenciats de preus
 - 7.4. La percepció del territori: la construcció social de la imatge urbana
8. **El planejament urbanístic (I). Els antecedents del planejament metropolità (1953-1979): de la inoperància a la reglamentació**
 - 8.1. El reconeixement del fet metropolità i els primers plans supramunicipals (Pla comarcal, 1953; Pla provincial, 1959)
 - 8.2. Els intents, frustrats, de revisió del planejament en els anys seixanta (Pla director de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 1966)
 - 8.3. L'assoliment del planejament comprensiu i executiu (Pla General Metropolità, 1976)
 - 8.4. Els inicis de l'urbanisme democràtic: de la denúncia a la proposta (1977-1979)

9. **El planejament urbanístic (II). El planejament del període democràtic: de l'urbanisme de resistència a les grans operacions olímpiques (1979-1992)**
 - 9.1. Els principis d'intervenció de les primeres respostes urbanístiques (1979-1986): la millora dels sistemes locals
 - 9.2. Les primeres actuacions: la requalificació urbana
 - 9.3. La nominació olímpica: un salt d'escala. Els nous principis d'intervenció (1986-1992): la millora dels sistemes generals
 - 9.4. Les actuacions del període olímpic: les àrees de nova centralitat, la façana marítima, les infraestructures bàsiques (comunicacions, mobilitat i subsòl)
10. **El planejament urbanístic (III). Temes i figures de planejament a la Barcelona post-olímpica: necessitats d'intervenció i concurrències institucionals**
 - 10.1. Els principals temes de planejament d'escala metropolitana: vertebració urbana; política de sòl i habitatge; transport i xarxa viària; medi ambient i espais lliures
 - 10.2. Els actors institucionals amb competències de planejament: municipis, entitats metropolitanes, Generalitat, Estat i grans empreses públiques
 - 10.3. El planejament urbanístic en elaboració: la revisió del planejament municipal, els plans d'actuació comarcal, el Pla Territorial de la Regió Metropolitana i el Pla Territorial General de Catalunya
 - 10.4. La planificació estratègica: el Pla Estratègic Barcelona-2000 i altres plans estratègics locals
11. **El govern de la ciutat metropolitana: la fragmentació administrativa de l'espai urbà**
 - 11.1. Els antecedents: la Corporació metropolitana de Barcelona (1974-1987)
 - 11.2. Les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya (1987) i les seves conseqüències
 - 11.3. La situació actual: la balcanització de l'espai metropolità
 - 11.4. Quin projecte col·lectiu i quin govern per a la ciutat metropolitana?
12. **La regió metropolitana de Barcelona en el sistema urbà europeu: centre emergent o perifèria?**
 - 12.1. El colapse de les barreres espacials i la internacionalització de les economies urbanes a Europa Occidental
 - 12.2. La competència entre ciutats i les seves funcions urbanes de la generació a l'atracció i retenció de capital
 - 12.3. La transformació i jerarquització del sistema urbà europeu: nebuloses, "bananas", rankings
 - 12.4. El lloc de Barcelona en el sistema urbà continental: potencialitats, deficiències, promoció; participació en moviments i "lobbies" urbans i territorials